

TUPROQNING UNUMDOR QATLAMINI SAQLASH MASALALARI

Kuvandikov Yokub Tursunbayevich

Katta o'qituvchi

Jizzax politexnika instituti.

Annotasiya: *Tuproq eroziyasini oldini olish uchun dehqonchilikning quyidagi ilg'or kam xarajat usullarni, ya'ni tomchilatib sug'orish, almashlab ekish, tuproqqa to'g'ri ishlov berish, dala chetlariga har xil ximoya (shamol eroziyasiga qarshi) daraxtlarni (tut) ekish lozim.*

Kakit so'zlar. *Tuproq, unumdorlik, eroziya, qum bosish, sho'rlanish, sug'oriladigan yer, lalmikor yer.*

Tuproq noyob tabiiy resursdir. Odamlar yerdan foydalangan davrdan boshlab tuproq ishlab chiqarishning muhim vositasi, mehnat hamda tabiiy ne'matlar manbaiga aylandi.

Tuproq o'z unumdorligini yo'qotsa ham, qayta tiklanadigan resurslardan hisoblanadi. Tuproqning o'ziga xos xususiyatlari uni muhofaza qilish zarurligini talab qiladi.

Bugungi kunda dunyoda ekinlar ekiladigan maydon 1,5 milliard gektarga teng bo'lib, u bugun quruqlikning 2 foizini tashkil qiladi. Demak, tuproq qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida katta ahamiyatga ega bo'lish bilan birga, undagi foydalanish va uni muhofaza qilish, uning tabiatdagi va inson hayotidagi xilma-xil rolini hisobga olishni taqozo qiladi.

Endilikda mamlakatimizda qishloq xo'jaligini rivojlantirish 20-25 yil avvalgidek haydaladigan yerlar maydonini ko'paytirishga emas, balki qishloq xo'jalik ishlab chiqarishni intensivlashtirishga asoslangan.

O'zbekistonning umumiy yer maydoni 44,8 million gektarni tashkil qiladi. Shundan qishloq xo'jaligida foydalaniladigan yerlar 33,1 million gektar bo'lib, sug'oriladigan yerlar esa bor yo'g'i 3 million 746 ming gektarga tengdir. Ko'pgina qismi esa lalmikor yerlarga kiradi.

Insoniyat o'zining butun tarixi davomida 2 milliard gektarga yaqin unumdor yerni yo'qotgan.

Yer yuzida har yili suv va shamol eroziyasi, qum bosish, sho'rlanish va boshqa sabablar bilan 6-7 million gektargacha yer ishdan chiqmoqda. Bularning xammasi insonlarni qattiq tashvishga solayapti. Tashvishning asosli ekanligi shundan ko'rish mumkinki, tuproq maydonining kamayishi uning paydo bo'lishiga nisbatan juda tez yuz beradi. Masalan, 18 santimetr qalinlikdagi tuproqni yaratish uchun 1400-1700 yil kerak. Chunki tuproq paydo

bo'lish jarayoni taxminan 100 yilga 0,5-2 santimetr to'g'ri keladi. Bu qalinlikdagi tuproqni eroziyalanish vatini 20-30 yilni tashkil etishi mumkin, ba'zan esa buning uchun bitta jala yoki chang bo'roni kifoya qiladi.

Tuproq yer qobig'ining hosildor va o'simlik dunyosiga xayot bag'ishlaydigan eng yuqori qatlamidir. Tuproqning yuqori xosildor qatlamlari o'simliklarning o'sishi va rivojlanishi uchun zarur bo'lgan oziq moddalarning ulkan zahiralari saqlanadigan xazina hisoblanadi.

Yomg'ir va bahorgi yog'inlarning suv oqimlari, kuchli shamollar yuqori, eng hosildor haydalma qatlamni yemiradi va yuvib, uchirib ketadi.

Tuproq unumdorligini doimo progressiv ravishda oshirib borish qishloq xo'jaligining eng muhim vazifasidir.

Eroziya jarayonlarining oldini olish va unga qarshi kurash uchun bir qancha chora-tadbirlar ishlab chiqilgan, ular qishloq xo'jaligini ratsional yuritishning tarkibiy qismlaridir. tuproq eroziyasiga qarshi kurash usullari xilma-xil bo'lib, ular joyning tabiiy geografik sharoitiga bog'liq.

Tuproq eroziyasini oldini olish uchun dehqonchilikning quyidagi ilg'or kam xarajat usullarni qo'llash tavsiya etiladi:

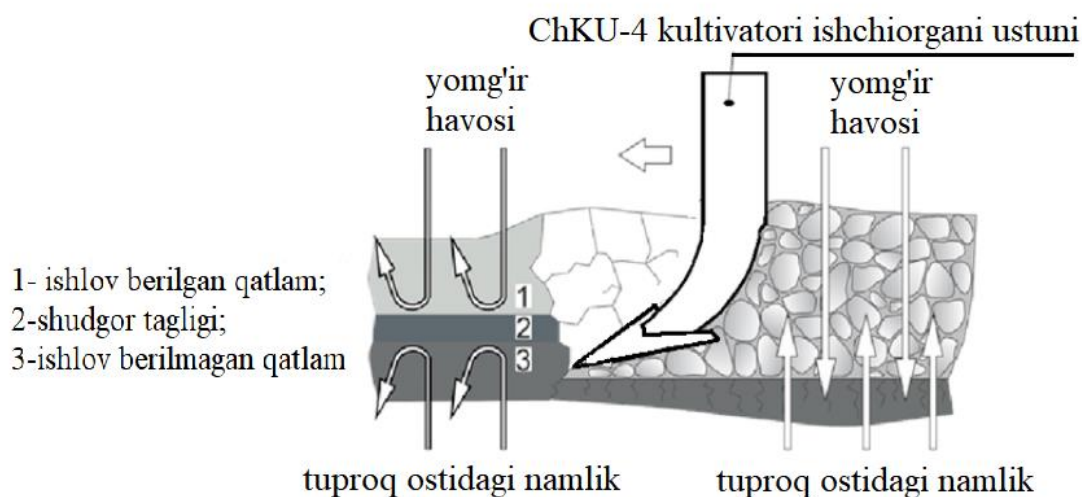
- tomchilatib sug'orish usullarini qo'llash;
- almashlab ekishni uzluksiz qo'llash;
- tuproqqa to'g'ri ishlov berish;
- dala chetlariga har xil ximoya (shamol eroziyasiga qarshi)

daraxtlarni (tut) ekish;

Shamol eroziyasi kuchli bo'ladigan paytlarda tuproqqa ishlov berayotganda uni changishdan saqlash zamonaviy agrotexnikaning muhim tadbirlaridan biridir.

Boshqa aytganda, tuproq parvarishni talab etadi va undan foydalanish ilmiy asoslangan bo'lishi kerak.

Ekish oldidan ishlov berishda va dam berilgan yerlarga ishlov berishda diskli lushilnik va pluglarni ag'dargichsiz qurollar bilan almashtirish zarur. Imkon boricha ekish oldidan CHKU-4A kultivatoridan foydalanish tavsiya etiladi.

1-rasm.

Katta tajribaga ega fermerlarning tasdiqlashicha CHKU-4A kultivatoridan foydalanish tuproqni nominal holatini saqlashda va yuqori hosildorlikni kafolatlaydi.

ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Ниловский И.А. Составные лемеха плугов и лапы культиваторов // Сборник. Повышение долговечности рабочих деталей почвообрабатывающих машин. – М.: Машгиз, 1960. – С. 55-61.
2. Нуриев К. К., Нуриев М. К. Аналитическое определение общего сопротивления лемеха при затуплении лезвия. – 2022.